

JAK SE MLUVÍ ZA MŘÍŽEMI: (TAJNÁ) MLUVA ODSOUZENÝCH V ČESKÝCH VĚZNICÍCH*

Lukáš Dirga**

Abstract: *This text focuses on the changing functions of prison language used by inmates in Czech prisons with a stress on its cryptic function. The data presented in this paper are based on original ethnographic research conducted in Czech prisons. The data for analysis were collected from qualitative interviews with selected participants of the prison environment, observations carried out inside the prisons, and from analysis of documents related to the Czech prison service. The findings indicate that the language of inmates in Czech prisons still (at least partially) retains a cryptic function in the form of secret codes.*

Key words: *prison, inmates, language, argot, slang, cryptic function, code-switching, code-mixing.*

---

*Tato studie byla finančně podpořena Západočeskou univerzitou v Plzni v rámci grantového projektu „Vybrané aspekty života v prostředí českých věznic“ (grant SGS-2015-050).

**Mgr. Lukáš Dirga, Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, dirga@ksa.zcu.cz.

1. ÚVOD

Ti z nás, kteří někdy ve svém životě procházeli poblíž české věznice, pravděpodobně slyšeli neutuchající konverzace vycházející ze zamřížovaných oken cel, ze kterých vykukují hlavy odsouzených. Ti na sebe pokřikují a neustále si předávají informace nejrůznějšího druhu. Takováto situace není ničím výjimečná, naopak je to každodenní rituál odehrávající se za zdmi věznic. Vězeňská mluva a její výrazové prostředky jsou nedílnou součástí každodenní vězeňské reality. Stejně jako v jakémkoliv jiném kontextu, tak si i odsouzení v českých věznicích vytvářejí vlastní specifický způsob komunikace. Jakým způsobem mezi sebou však odsouzení komunikují? Je jejich mluva něčím specifická, či dokonce tajemná? V této studii se zaměřím právě na mluvu odsouzených v českých mužských věznicích a pokusím se argumentačně podpořit své tvrzení o částečném zachování její kryptické (utajovací) funkce.¹

Svět za mřížemi představuje v sociálních vědách historicky významnou oblast přitahující pozornost klasiků vězeňského výzkumu, jako byli Donald Clemmer (1940), Gresham Sykes (1958), Erving Goffman (1961) či Michel Foucault (1995). I přes dlouhodobý zájem o vězeňské prostředí byl na začátku 21. století považován tento typ výzkumu za nedostatečně rozvinutý. Loïc Wacquant v roce 2002 upozornil na zářející nezáměr o vězeňský výzkum s ohledem na společenskou závažnost vězeňské instituce v době, kdy dochází k nárůstu počtu uvězněných a zároveň apeloval na výzkumníky a výzkumnice, aby začali pracovat na opětovném rozvoji této oblasti sociálních věd (Wacquant 2002). Zdá se, že bylo jeho volání vyslyšeno. Stále je možné považovat výzkum světa vězeňských zařízení s ohledem na jiná mainstreamová témata za poddimenzovaný, ale zároveň dochází k jeho postupnému znovuoživení. Ze soudobých studií můžeme zmínit například díla Irene Becci (2012), Deborah Drake (2012), Thomase Ugelvika (2014), Bronwyn Naylor (2015), Chrise Innese (2015), nebo Valerie Fabretti (2015) a mnoha dalších. I přes velkou náročnost vězeňského výzkumu (Liebling 1999; Waldram 2009) je možné pozorovat zvyšující se zájem o komplexní analýzu věznic napříč mnoha geografickými i sociokulturními kontexty. Za zmínku stojí také vznik celé řady výzkumných organizací a sítí spojujících výzkumníky zkoumající vězeňství napříč kontinenty.²

Při pohledu na český kontext však situace tak ideální není. Z hlediska českých sociálních věd je téma vězeňství nedostatečně reflektováno a studií zaměřených na vězeňské prostředí nalezneme relativně málo (v dlouhodobé perspektivě).³ Za příslib do budoucna lze považovat současnou produkci řady studií z oblasti vězeňství realizovaných akademiky (např. Dirga 2015; Dirga, Lochmannová a Juříček 2015; Dirga a Hasmanová Marhánková 2014; Nedbálková 2006a), výzkumníky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (např. Marešová 2014, 2015; Scheinost 2014), či

¹Na tomto místě pokládám za nutné zdůraznit, že se jedná pouze o částečné zachování utajovací funkce mluvy odsouzených. Většinu z původní utajovací funkce (viz níže) již dnešní vězeňská mluva ztratila.

²Příklady mezinárodních výzkumných společenství jsou Prisons Research Centre, Global Prison Research Network, či Prisons, Punishment & Detention Working Group.

³Při dlouhodobém srovnání s mezinárodním kontextem lze sice současně oživení českého vězeňského výzkumu hodnotit pozitivně, ale poddimenzovanost výzkumu českého vězeňství z perspektivy sociálních věd mírní pouze částečně.

zástupci Vězeňské služby České republiky (např. Sochůrek 2011; Raszková a Hoferková 2014) a Policejní akademie České republiky (např. Černíková 2014; Firstová 2014). I přes současnou oživení zájmu o penologický výzkum, i s přihlédnutím k faktu, že je výzkum za zdmi českých věznic metodologicky srovnatelně obtížný se zahraničním kontextem (Dirga 2013b; Nedbálková 2006b), lze nedostatek studií zaměřených na téma českého vězeňství interpretovat jako dlouhodobé poddimenzování vězeňského výzkumu, na které poukazoval Wacquant.

Za určitý příspěvek ke snaze o oživení výzkumu českého vězeňství můžeme považovat debatu týkající se tématu mluvy českých odsouzených, která je vedena zejména z pozic lingvistiky a sociolingvistiky (Suk 1993; Hála a Soudková 2002; Radková 2012). Jednou z klíčových oblastí této debaty je ztráta kryptické (utajovací) funkce jazyka, kterým se odsouzení dorozumívají.

Předkládaná studie má za cíl přispět do této debaty a vztáhnout mluvu odsouzených k širšímu kontextu studovaných věznic. Mým cílem není sociolingvistický rozbor jazyka odsouzených ani vytvoření vyčerpávajícího slovníku užívaných vězeňských výrazů. Mým výzkumným cílem je naopak analyzovat funkce, které jazyk odsouzených plní a vztáhnout je k širším vězeňským strukturám a fungování věznic jako takové. Na následujících řádcích tohoto textu se také pokusím argumentačně podpořit své tvrzení, že jazyk odsouzených neztratil svou kryptickou funkci úplně, ale že je možné ji detekovat jako součást „bezpečnostního“ mechanismu vytvářeného populací odsouzených v českých věznicích. Předkládané argumenty vycházejí z vlastního etnografického výzkumu prováděného v českých mužských věznicích typu C.

2. SVĚT ZA KATREM⁴

Ať už na vězení nahlížíme prizmatem mocenských struktur (Foucault 1995), sociálních interakcí (Goffman 1961), či sociálně psychologických vlivů (Zimbardo 2005), tak je patrné, že prostor vymezený okrajově vězeňskými zdmi s ostatním drátem a vnitřně diferencovaný mřížovanými dveřmi vytváří specifický sociální svět, který je oddělen od okolní majoritní společnosti (Goffman 1961) a je charakteristický vlastními psanými i nepsanými pravidly, ustálenými zvyky, hierarchií a vytvářením subkultur (Jones a Schmid 2000). Ve vězení se profilují dvě hlavní skupiny aktérů, skupina odsouzených a skupina zaměstnanců, které jsou ve vzájemně protikladném postavení a udržují mezi sebou větší či menší sociální distanci (Goffman 1961). Každá z těchto skupin, potažmo subkultur, si vytváří vlastní způsoby, jak se specifickému vězeňskému prostředí přizpůsobit.

Vznik vězeňské subkultury odsouzených je možné nahlížet jako adaptační mechanismus pro život v novém prostředí, které jedince do určité míry determinuje a vnucuje mu preferované způsoby interakce a vyjadřování. Pravidla ve vězení je možné rozdělit na formální (legislativně vymezená) a neformální (komunitně ustavená). Tato pravidla spolu koexistují v každodenní vězeňské praxi a spolutváří tak normativní životní podmínky odsouzeným (Van Zyl Smit 2010). V procesu přizpůsobování se vězeňským pravidlům, který Donald Clemmer nazval jako proces prizonizace, si nově příchozí jedinci osvojují tzv. prison code (vězeňský kód),

⁴Katr je termín užívaný k označení vězeňských mřížovaných dveří.

kteří se stává jakýmsi návodem, jak se ve vězeňském prostředí chovat takovým způsobem, který shledává komunita odsouzených jako správný a žádoucí (Clemmer 1940).

Prison code se dotýká všech oblastí života za mřížemi od makrosociálních jevů jako je obchodování a vězeňský trh (Gleason 1978) až po způsob chůze, či držení těla (Crewe 2009). Výjimkou není ani vytváření specifické mluvy odsouzených, která je taktéž neodmyslitelnou součástí prison code.

3. JAZYK A JEHO VÝZNAM PRO ODSOUZENÉ

Jazyk (v jakékoliv podobě) je významný pro každou komunitu. Je součástí každodenní reality, strukturuje ji a spoluutváří (Sapir 1921). Stává se jedním z klíčových symbolů komunity, zdrojem její identity a koheze. Einer Haugen dokonce uvádí, že jazyk je základním sociálním instrumentem umožňujícím vznik komunity (Haugen 1956, 87). Vězeňské prostředí, respektive komunita odsouzených, není výjimkou.

Jazyk jako součást prison code představuje normu determinující pobyt odsouzených za mřížemi, ale stejně jako samotný prison code je i jazyk odsouzených proměnlivý. Specifická mluva vězňů je komunitně utvářena a následně reprodukována v každodenních interakcích, které je možné nahlížet jako jazykové performativní akty společenství odsouzených, které plní rozdílné funkce. Pro lepší ilustraci je možné tyto funkce rozdělit na symbolickou a instrumentální rovinu. Na symbolické rovině plní jazyk výše zmíněnou úlohu symbolu a zdroje identity pro společenství, které jej užívá. Z hlediska instrumentálního je jazyk nástrojem pro předávání informací, dorozumívání se a zároveň pro zatajování informací, které jsou určeny jen pro členy daného společenství (Mazrui 1995).

Jazyk se skládá z různých úrovní, které se v odborné literatuře nazývají jako tzv. kódy. Aktér, mluvčí, během konverzace může volit mezi různými, předem ustavenými, úrovněmi kódů s ohledem na kontext situace, ve které se nachází. K označení procesu „přepínání“ mezi kódy se užívá termín code switching (Blom a Gumperz 1972; Nílep 2006). Code-switching je možné nahlížet jako střídání různých druhů jazyka v rámci jedné promluvy, nebo jako používání jednotlivých slov nesoucích specifický význam odlišný od ostatních výrazů použitých v rámci daného řečového aktu, to se nazývá jako tzv. code-mixing (Mazrui 1995). Koncepty code-switching a code-mixing odkazují na existenci několika úrovní jazyka, řeči, které jsou součástí jednoho jazykového společenství a jsou voleny flexibilně, nicméně nikdy náhodně. Členové společenství jsou s kódy obeznámeni a volba jednotlivých kódů je tak pro ně srozumitelná a predikovatelná (Blom a Gumperz 1972). „Přepínání“ mezi kódy má svou strukturu a je možné na základě sdíleného jazykového porozumění. Jednou z podob code-switching ve vězeňském prostředí může být střídání utajené a neutajené mluvy, či používání speciálních termínů.

Stejně jako do jakéhokoliv jiného společenství se musí, i do komunity (subkultury) odsouzených, nově příchozí člen socializovat a jedním z prvních kroků na cestě za úspěšnou socializací je zvládnutí jazyka. V tomto ohledu je možné považovat jazykovou socializaci za součást procesu prizonizace. Stejně tak, jako jazyk, který se nově příchozí učí a do kterého jsou socializováni, silně ovlivňuje odsouzené, tak je zároveň i vězeňská mluva ovlivňována a v průběhu času transformována

právě novými členy daného jazykového společenství. Poměrně častá fluktuace odsouzených ve věznicích vede k proměně vězeňského jazyka ve formě transformace již užívaných termínů, nebo zavádění termínů nových (Suk 1993). Pokud se blíže podíváme na vznik a vývoj vězeňské mluvy odsouzených (jako součást utváření a profilace vězeňské subkultury), tak je možné ji nahlížet jako syntézu dvou modelů. Prvním modelem je model deprivační (Clemmer 1940), který nahlíží na vznik specifických instrumentů (mezi které můžeme zařadit i vězeňskou mluvu) dané subkultury jako reakci na deprivaci potřeb, které jsou v mimo-vězeňské společnosti běžně saturovány. Deprivace se tak stává prvotním impulzem ke vzniku subkultury a všech jejích částí. Druhým modelem aplikovatelným na analýzu vývoje vězeňské mluvy je model importační (Inciardi 1994), který zdůrazňuje význam vnějších vlivů (v podobě hodnot, zvyků, tradic apod.) na podobu subkultury. Do vězeňské subkultury, i do vězeňského jazyka, se „importují“ na základě fluktuace odsouzených rozdílné kulturní prvky, které ovlivňují stávající jazykové a výrazové prostředky.⁵ Zároveň také dochází k přenosu vězeňského jazyka za zdi věznic a k rozšíření vězeňských termínů v běžné mluvě společnosti. Jako příklad mohou sloužit termíny *elpaso* či *elpíčko*, kterými se v běžné mluvě označuje loupežné přepadení. Takovýto termínů z původně vězeňské mluvy odsouzených se vyskytuje v neformálním jazyce nevězeňské společnosti celá řada.

4. SLANG A ARGOT ČESKÝCH ODSOUZENÝCH

Na fenomén přenosu vězeňských termínů mimo zdi českých věznic reagovala řada autorů a autorek, kteří v souvislosti s tímto vývojem zaměřili svou pozornost na transformaci vězeňského jazyka z perspektivy jeho utajovací funkce. Jaroslav Suk v roce 1993 upozornil na fakt, že jazyk kriminálníků a zločinců ztratil svou původní utajovací funkci (srovnej Oberpfalcer 1934) a dominantně nyní zastává funkci komunikativní, tedy pouze zprostředkovává „*označení činností, jevů, stavů, pojmenování věcí, lidí a institucí zabývajících se kriminalitou*“ (Suk 1993, 21). Na závěry Jaroslava Suka navazují v roce 2002 Jaroslav Hála a Petra Soudková, kteří podporují Sukův závěr o ztrátě utajovací funkce jazyka odsouzených. Autoři zacházejí dokonce ještě dál a polemizují nad tím, zda byla vůbec někdy vězeňská řeč využívána k zatajování informací. Podle jejich závěrů slouží vězeňská řeč jako způsob vyjádření přináležitosti k určité sociální skupině, komunitě (Hála a Soudková 2002, 6). Aktuálně se k otázce utajovací funkce vězeňského jazyka vyjadřuje Lucie Radková, která na základě svého terénního výzkumu dospěla k podobnému závěru o ztrátě utajovací funkce vězeňské mluvy (Radková 2012). Otázkou však zůstává, zda opravdu z českého vězeňského slangu/argotu zcela vymizela jeho utajovací funkce, nebo zde zůstává alespoň částečně skryta ve způsobech kódování informací i s ohledem na zvyšující se (jazykovou) heterogenitu populace odsouzených v českých věznicích? Příkladem mohou být ruskojazyční odsouzení (Dlouhá 2000).⁶ Tuto možnost ostatně ve svém textu připustili i Jaroslav Hála a Petra

⁵ Patrný je vliv například specifického jazyka uživatelů drog, mladistvých odsouzených, členů etnických a minoritních skupin (jako jsou například cizinci apod.). Na základě interakce mezi stávajícím vězeňským jazykem a těmito novými vlivy dochází k jejich syntéze a postupné transformaci stávajícího jazyka.

⁶ Typická je tzv. feňa, čili ruský kriminální slang.

Soudková (Hála a Soudková 2002, 15), i když ji v závěru své studie, na základě nejasné argumentace,⁷ zavrhuje (Hála a Soudková 2002, 40).

S debatou ohledně utajovací versus komunikativní funkce vězeňského jazyka se pojí také polemika nad pojmoslovím, tedy spor mezi užíváním termínu slang a argot. Jakým termínem označit mluvu odsouzených? Jednu z prvních definic mluvy zločinců předložil významný český badatel v oblasti slangu a argotu František Oberpfalcer, který definuje argot jako tajnou mluvu zločinných individuí, ačkoliv jedním dechem dodává, že hranice mezi slangem a argotem je poměrně nejasná a proměnlivá (Oberpfalcer 1934). Tento závěr potvrzuje nejednotnost v označování vězeňské mluvy odsouzených. Jaroslav Hála s Petrou Soudkovou užívají taktéž termín argot, přičemž se vymezují vůči jeho utajovací funkci, kterou popisoval Oberpfalcer. I přes jejich negativní postoj ke kryptické funkci vězeňského argotu se autoři překvapivě přiklání k Uherově definici argotu, který zdůrazňuje záměrnou/nezáměrnou a dočasnou/trvalou utajenost a komunikativní ohraničenost (Hála a Soudková 2002, 10). Lucie Radková také užívá původního označení argot s důrazem kladeným na vztah této specifické mluvy a kriminality, kdy však upozorňuje, že je nezbytné specifikovat, o jaký typ argotu se jedná s ohledem na jazykové společenství, které jej užívá (Radková 2012, 18). Naopak Jaroslav Suk se přiklání k používání termínu slang z důvodu ztráty kryptické funkce vězeňské mluvy, která dělá z původního vězeňského argotu vězeňský slang (Suk 1993, 22). Určitý neutrální proud ve snaze definovat jazyk odsouzených představuje přístup Milana Davida, který preferuje užívat neutrální a zastřešující termín vězeňská mluva, jehož dominantní součástí je i kriminální slang (David 1995, 154).

V českém kontextu se na základě výše uvedeného jeví jako významný aspekt kryptických parametrů v mluvě odsouzených, kolem kterých se vede i polemika ohledně jazykového pojmosloví. Jak to tedy je se současnou mluvou českých odsouzených? Ztratil jejich jazyk zcela svou utajovací funkci, nebo si ji zachoval? Na tuto otázku se pokusím odpovědět v následující části textu za pomoci argumentů založených na vlastním etnografickém bádání v prostředí českých věznic.

5. POUŽITÉ METODY VÝZKUMU

Předkládaná studie je založena na terénním etnografickém výzkumu, který jsem provedl (období leden až srpen 2014) ve čtyřech mužských věznicích typu C⁸ v rámci celé České republiky. Důvody metodologického omezení výzkumu pouze na věznice tohoto typu byly za prvé fyzická dostupnost terénu, kdy se mi podařilo získat unikátní povolení ke sběru dat ve vnitřních prostorách dvou z výše uvedených čtyř věznic,⁹ a za druhé se domnívám, že typ věznic C velmi dobře odráží hlavní

⁷ Autoři v závěru své studie předkládají *ochotu odsouzených vyplnit dotazník* jako argument podporující jejich závěr o ztrátě utajovací funkce vězeňského jazyka. Takováto argumentace se jeví jako poněkud nedostatečná.

⁸ Ke dni 11. 8. 2015 rozeznává český vězeňský systém 4 základní typy věznic: A – s dohledem (minimum security prison), B – s dozorem (medium security prison), C – s ostrahou (high security prison), D – se zvýšenou ostrahou (maximum security prison).

⁹ Na tomto místě se sluší poděkovat všem respondentům a účastníkům výzkumu za jejich ochotu na výzkumu participovat, protože bez nich by realizován být nemohl. Dále bych rád

charakteristiky českého vězeňského systému, protože z celkového počtu vězeňských zařízení v České republice tvoří věznice typu C největší podíl a dále je v nich zadržováno největší procento vězněných osob na území naší republiky.¹⁰

Výzkum je založen na kvalitativní metodologii, která je z historického hlediska dlouhodobě užívána pro studium vězeňství již od počátků vězeňského výzkumu (Clemmer 1940; Sykes 1958) až do současnosti (Becci 2012; Drake 2012; Dirga a Hasmanová Marhánková 2014). Při snaze analyzovat současné české vězeňství se mi jeví kvalitativní metodologie jako velmi užitečná s ohledem na možnost zachytit a detailně poznat perspektivy klíčových aktérů, na které je výzkum zaměřen (Dirga 2013b).

Metody sběru dat tvořily polostrukturované rozhovory¹¹ s klíčovými aktéry (vězeňští dozorcí a odsouzení), pozorování ve vnitřních prostorách vězeňských zařízení a analýza relevantních dokumentů vztahujících se k českému vězeňství. Korpus analyzovaných dat tvoří rozhovory se 14 vězeňskými dozorcí, 20 odsouzenými¹² a přibližně 70 hodin pozorování ve vnitřních prostorách věznic. Na základě výše uvedeného unikátního povolení jsem měl možnost navštívit a provádět pozorování ve všech částech věznic od prostoru cel, přes pracoviště, jídelnu, sportoviště, návštěvní místnost, kanceláře zaměstnanců až po venkovní prostory věznic. Dále jsem se také zúčastnil bohoslužby, návštěv odsouzených a několika skupinových terapeutických sezení.

Vězeňské prostředí představuje velmi obtížně dostupný terén (Liebling 1999; Waldram 2009) a kontext českých věznic není v tomto ohledu výjimkou (Dirga 2013b; Nedbálková 2006b). Z tohoto důvodu jsem musel na počátku svého výzkumu řešit primárně metodologické obtíže spojené se vstupem do terénu a s kontaktováním potenciálních respondentů. V této fázi se ukázaly jako neocenitelné kontakty na klíčové gatekeepery, které jsem našel buď ve vlastních sociálních sítích,¹³ nebo jsem využil kontakty z předešlých výzkumů ve vězeňském prostředí. Tito gatekeeperi mi pomohli se získáním povolení k výzkumu ve vnitřních prostorách věznic a také poskytli kontakty na první respondenty, což se ukázalo zejména v případě vězeňských dozorců jako velmi užitečné. Pro kontaktování vězeňských dozorců

---

poděkoval zástupcům vedení věznic, ve kterých výzkum probíhal, za vstřícnost a udělení povolení k výzkumu ve vnitřních prostorách jejich vězeňských zařízení.

¹⁰Ke dni 11. 8. 2015 bylo ve věznicích typu C zadržováno 9536 z celkového počtu 18 825 odsouzených, což činí přibližně 51 % všech odsouzených (Vězeňská služba České republiky: <http://vscsr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychlá-fakta>, 11. 8. 2015).

¹¹Délka rozhovoru se pohybovala průměrně kolem 60 minut a rozhovor byl vždy prováděn bez přítomnosti zaměstnanců nebo jiných osob (rozhovoru se účastnil pouze respondent a výzkumník). V případě odsouzených nebylo možné rozhovory nahrávat na záznamové zařízení z bezpečnostních důvodů. Během rozhovoru jsem tak pořizoval poznámky, které jsem ihned po ukončení rozhovoru detailně rozepisoval. Rozhovory s vězeňskými dozorcí jsem, na základě podepsaného informovaného souhlasu, nahrával na záznamové zařízení a následně doslovně přepisoval. Polostrukturované rozhovory byly s ohledem na omezený čas vedeny na základě připraveného topic guide, přičemž jednotlivé řazení otázek a témat bylo flexibilně uzpůsobeno konkrétní situaci rozhovoru.

¹²V případě dozorců bylo nejmladšímu respondentovi 21 let, nejstaršímu 56 let a doba strávená na pozici dozorce se lišila od 2 do 17 let. V případě odsouzených se jednalo o respondenty s rozličnou délkou trestu od 3 let až na doživotí.

¹³Klíčové gatekeepery, kteří mě uvedli do prostředí, poskytli prvotní kontakty na potenciální respondenty a pomohli se získáním povolení k výzkumu ve vnitřních prostorách věznic, jsem našel mezi svými přáteli, kteří ve zmíněných věznicích pracují, nebo mají na potenciální respondenty přímé vazby v jejich vlastních sociálních sítích.

jsem využil metody sněhové koule (snowball sampling), která se i přes její limity ukázala jako vhodná pro účely mého výzkumu. Rozhovory s dozorci probíhaly vždy na přání respondenta v neformálních prostorách restaurací či jejich domovů. Jen ve čtyřech případech proběhl rozhovor s dozorci v nestřežených částech věznic. V případě provádění rozhovorů s odsouzenými jsem měl k dispozici kancelář speciálního pedagoga, do které mi, po vzájemné debatě a s ohledem na vhodnost potenciálních respondentů pro můj výzkum a bezpečnost, přivedl speciální pedagog vybrané respondenty. Samotného rozhovoru jsem se poté účastnil jen já a respondent z důvodu omezení rušivých vlivů plynoucích z přítomnosti dalších osob.

Data získaná z pozorování a rozhovorů jsem následně analyzoval na základě principů tematické analýzy (Ezzy 2002, 86–94) a konstruktivistické grounded theory (Charmaz 2006). V analýze jsem se snažil o propojování segmentů dat s cílem dosáhnout postupně stále vyšších úrovní abstrakce na základě kontinuálního kódování (kategorizování segmentů dat) a propojování různých segmentů dat se širšími kontextuálními strukturami.

Nedílnou součástí výzkumu je také etika, v níž jsem vycházel z kontextuálního přístupu k etice (Guillemín a Gillam 2004) a všechny jednotlivé kroky reflexivně hodnotil s ohledem na zachování bezpečnosti respondentů i zkoumaných institucí. Součástí výzkumu bylo také získání informovaného souhlasu od všech účastníků výzkumu, kde jsem vysvětlil účel výzkumu a zaručil se za zajištění anonymity.

V následující části textu se zaměřím na perspektivy klíčových aktérů týkajících se jazyka odsouzených, představím hlavní funkce, které jazyk odsouzených plní vzhledem k fungování jejich subkultury a vztáhnou je k širším strukturám ovlivňujícím chod celého vězení.

6. „SEDIŠ V LOCHU? TAK MLUV JAKO MUKL“

Mukl, bachař, katr, basa, flastr, nášup, bengo, hulibrk, pampeliška, to je jen velmi krátký výčet termínů z vězeňské mluvy, které se dennodenně rozeznávají po chodbách českých věznic. Návštěvníkovi věznice, který je v daném prostředí poprvé, to může v některých případech připadat doslova jako cizí jazyk. Když jsem se procházel po chodbách různých oddělení ve věznicích, které jsem měl to štěstí navštívit, tak jsem často zažíval podobné pocity. Poté, co za vámi zaklapne katr, tak se ocitáte v prostředí, kde je neustále větší, či menší hluk (s výjimkou noci), ze všech cel se ozývá rozprava odsouzených, neustále někdo něco vypráví, na někoho pokřikuje, respektive by se slušelo říci, že se odsouzení spíše neustále překřikují (to neplatí jen pro prostor cel, ale také pro pracoviště, jídelny a mnohé další části věznic). Jazyk a řečové akty jsou zde zkrátka přítomné na každém kroku. Jazyk sice není jediným komunikačním prostředkem ve věznicích (vedle různých druhů neverbální komunikace), ale jistě je tím hlavním. Domnívám se, že o významu jazyka pro odsouzené v českých věznicích není potřeba dlouho polemizovat. Raději nyní obrátím pozornost k jiné otázce, která mne při pobytu za mřížemi napadla. Přitom, jak jsem se pohyboval po různých částech věznice a vstřebával novou, doposud neznámou, atmosféru, tak jsem se zamýšlel nad tím, jaké funkce jazyk v subkultuře odsouzených plní a proč je plný tak specifických termínů? Na základě

zkušeností z pozorování a z provedené analýzy dat jsem dospěl ke třem hlavním funkcím jazyka odsouzených v českých věznicích.

První funkcí je funkce *komunikativní*. Tato funkce není ničím překvapivá a zcela odpovídá funkci jazyka mimo vězeňské zdi. Stejně jako v každé jiné skupině je i v případě skupiny odsouzených nezbytné se dorozumívat a předávat si informace. K tomuto účelu slouží primárně jazyk (Mazrui 1995), a to jak na krátkou vzdálenost, tak na vzdálenost delší. V případě krátké vzdálenosti probíhá komunikace formou face-to-face, což je také nejběžnější typ komunikace. V případě delší vzdálenosti (například z jednoho konce patra na druhé, či z jedné budovy s celami do druhé) probíhá komunikace formou hlasitého pokřikování. Ilustrativním příkladem je situace, kdy se jeden odsouzený vykloní z okna a začíná křičet na spoluvězně buď o patro níže, či výše, nebo na jiného odsouzeného, který je ubytován v budově naproti.¹⁴ Ke komunikaci na delší vzdálenost se vedle pokřikování používá také tzv. koňování. To je typ předávání psaných informací, či předmětů ve formě provázku, na jehož konec se uváže příslušný papírek, či pytlík a tento „kůň“ je poté spuštěn dolů, nebo se za využití větru posouvá horizontálně, kde si jej již zachytí adresát. Tento způsob komunikace je naprosto běžný a svědčí o něm i nesčetné množství provázků přivázaných k mřížím, které jsem měl možnost pozorovat při pohybu mezi budovami. O způsobech komunikace mezi odsouzenými se ve své výpovědi vyjadřuje i pan Erik¹⁵ (odsouzený):

„Když chci něco říct Pepovi tady z cimry [cimra je slangové označení pro celu – poznámka autora] nebo jiným klukům na patře, tak prostě vylezu z cimry a zařvu a hned se ozve na druhém konci Pepa a je to. Jiný to je, když potřebuju mluvit s někým z vedlejšího baruku, to musím na mříže [mříže od oken cely – poznámka autora] a křičet ještě víc [smích]. Když chceš zase poslat něco, já nevím třeba tabák, co někomu dlužíš na jiný patro, tak se koňuje. Víš co to je koňovat? To vezmeš provázek, na to přivážeš co potřebuješ a pošleš to kam chceš.“

Druhou funkcí, kterou jazyk (nejen) odsouzených plní, je funkce *vytváření identity*. Jazyk se ve vězeňském prostředí, do kterého se nově přichází odsouzený musí začlenit a socializovat, stává jedním ze zdrojů individuální a skupinové identity. O individuální úrovni identity se vyjadřuje pan Miloš (odsouzený):

„Tady se člověk prostě musí naučit mluvit jako mukl, bez toho to nejde. Oni [spoluvězni – poznámka autora] Vás pak berou jinak, berou Vás jako sobě rovného. Vlastně je to jednoduchý, buď mluvíš jako mukl a jsi mukl, nebo ne a pak tě všichni považují za cizáka, za jednoho z bachařů [bachař je slangové označení pro vězeňského dozorce – poznámka autora].“

Z výpovědi pana Miloše je důležitá poznámka o různém přístupu ostatních členů skupiny na základě používaného jazyka, což odkazuje k druhé rovině identity,

¹⁴Typickým architektonickým řešením prostoru věznice jsou vedle sebe postavené budovy s celami, což umožňuje odsouzeným komunikovat se spoluvězni z jiných bloků.

¹⁵Z důvodu zachování anonymity pracuji v textu s pseudonymy respondentů, které byly vytvořeny pro analytické účely výzkumu.

kteřou je identita skupinová. Specifický způsob vyjadřování a jazykových performativních aktů je již dlouhodobě považován za zdroj komunitní identity (Haugen 1956) a subkultura odsouzených není výjimkou (Sykes 1958) ani v českých věznicích. Na základě používání specifických termínů a přijetí jazyka určitého společenství se stává aktér jeho právoplatným členem. Navíc dochází na základě jazyka (nejen na základě jazyka, ale jazyk je jednou z klíčových složek) k produkci a následné reprodukci sociální distance mezi rozličnými skupinami aktérů jako jsou odsouzení a vězeňští dozorcí (Dirga a Hasmanová Marhánková 2014). Na jedné straně využívají odsouzení k označení dozorců termíny jako bachař, švestka, policajt a na straně druhé dochází k vymezení sociální distance i ze strany dozorců, kteří nazývají odsouzené jako opice. Specifický jazyk odsouzených zároveň slouží v některých případech jako způsob vyjádření vzdoru vůči vězeňské autoritě a nastolenému řádu. Tím, že je jejich jazyk odlišný od oficiálního jazyka instituce, potažmo zaměstnanců jako jejich představitelů, tak se posiluje koheze uvnitř vlastní skupiny a distance vůči skupinám ostatním. K podobnému vymezování však může docházet i uvnitř subkultury odsouzených, kdy se mohou vytvářet diferencované skupinky na základě jazykové příslušnosti. Jedním z příkladů mohou být ruskojazyční odsouzení v českých věznicích, kteří tvoří poměrně uzavřenou a exkluzivní skupinu (k detailnější analýze bohužel nemám dostatek relevantních dat).

Třetí funkcí, která je v kontextu současných českých věznic zpochybňována, je funkce *kryptická*. Z hlediska této funkce slouží jazyk odsouzených jako tajná řeč (Oberpfalcer 1934) určená k dorozumívání se na úrovni, která nebude srozumitelná pro aktéry, kteří nejsou členy daného jazykového společenství. Příkladem může být snaha uživatelů drog využívat specifický jazyk ke kódování informací tajnými termíny se snahou zatajit jejich význam (Kamiš 1989; Uher 1989). V následující části textu se pokusím dokázat, že kryptická funkce z jazyka českých odsouzených zcela nevymizela, ale že je její integrální součástí právě ve formě kódování informací.

7. „TAJNÁ ŘEČ“ ČESKÝCH ODSOUZENÝCH

Snaha komunikovat v rámci společenství takovým způsobem, který nebude rozeznatelný pro ostatní nečleny, je integrální součástí vězeňského jazyka od jeho prvopočátků. Peter Wittenberg dokonce uvádí, že kódy a tajná komunikace tvoří kořeny vězeňské mluvy (Wittenberg 1996, 45). Jak se však zdá z výše uvedené debaty, tak se z prostředí českých věznic vytrácí kryptická funkce jazyka odsouzených a dominantní roli přejímá funkce komunikativní. Jedním z uvedených důvodů je rozšíření se vězeňských termínů do majoritní společnosti, a tím pádem ztráta jejich utajení (i v případě vězeňských dozorců). Pokud jsou tyto termíny známé široké veřejnosti, včetně skupiny dozorců, tak nemá smysl je používat jako způsob kódování informací ve vězeňském prostředí (Radková 2012).

S tímto odůvodněním lze do jisté míry souhlasit, protože v posledních letech skutečně dochází k sílícímu přesahu vězeňských termínů do zorného pole majoritní společnosti, a dokonce je vývoj v tomto směru tak daleko, že se některé pojmy

z vězeňského slovníku stávají součástí její neformální řeči¹⁶ (příklady jsou pojmy jako *bachař* – dozorce, *cimra* – cela, *filcunk* – prohlídka, *mukl* – odsouzený a další). Znamená to však, že tím zároveň mizí kryptická funkce vězeňského jazyka ve všech jeho částech? Na základě systematické analýzy dat se domnívám, že tomu tak není.

Pro detailní a komplexní pochopení významu jazyka odsouzených v českých věznicích se mi jeví jako užitečné si jej rozdělit do dvou základních rovin. První rovinu tvoří jazyk neutajený, do kterého lze subsumovat jak oficiální jazyk ve formě předepsaných způsobů komunikace mezi zaměstnanci věznice a odsouzenými (příkladem může být nařízení o dodržování vykáni), tak také právě termíny, které jsou známé členům subkultury odsouzených i ostatním aktérům jako jsou dozorcí a jiní zaměstnanci věznice, popřípadě široká veřejnost. Druhou rovinu však představuje jazyk utajený, který je založen na využívání specifických termínů, jejichž význam je znám pouze členům daného jazykového společenství, v tomto případě odsouzeným. Odsouzení si tuto rovinu svého jazyka stále udržují a ve většině případů o ní ostatní aktéři ani nevědí. V případě, že by tento kódovací systém selhal a význam daného kódu, či pojmu by byl vyzrazen (k čemuž čas od času dochází), tak je okamžitě tento výraz nahrazen výrazem jiným. O této kódovací funkci jazyka odsouzených hovoří pan Jan (odsouzený):

„My [odsouzení – poznámka autora] máme spoustu hlášek nebo slov, které používáme, když potřebujeme něco říct nebo zařvat a nesmí si toho dozorcí všimnout. Oni si toho většinou ani nevšimnou, ale tak je jasné, že jim to časem dojde, co to asi znamená, když to křičíme vždy ve stejný situaci, tak si pak prostě domluvíme nějaký jiný význam a používáme to jiný.“

Ve výpovědi pana Jana se objevuje zmínka o problematickém rozklíčování daných termínů ze strany vězeňských dozorců, což potvrzuje i pan Martin (dozorce):

„Oni [odsouzení – poznámka autora] pořád něco křičí, vždyť jsi to viděl a slyšel sám na těch chodbách. Tam pořád někdo něco křičí a ty v podstatě nemáš šanci se v tom orientovat.“

Z výše uvedených výpovědí panů Jana a Martina vyplývá, že v jazyce odsouzených je stále možné detekovat alespoň částečnou kryptickou funkci, která je součástí procesu kódování informací.

8. „CIKNO, VODA“ ANEB TAJNÁ ŘEČ ODSOUZENÝCH V PRAXI

V praxi dochází k využívání tajných jazykových kódů vždy s ohledem na kontext dané situace. To znamená, že aktéři (odsouzení) mají připravené předem domluvené termíny, mezi kterými volí tak, aby byly srozumitelné ostatním. Ilustrativním příkladem je využívání termínů *cikno* či *voda* jako výstrahy před blížícími se dozorcí. To je součástí určitého „bezpečnostního“ (hlídacího) mechanismu, který ve své výpovědi popisuje pan Radek (odsouzený):

¹⁶K přenosu vězeňských termínů za zdi českých věznic nepochybně přispívá rozvoj filmů a dokumentů z prostředí českých věznic (například film *Kajánek*), novinové články zabývající se vězeňskou tematikou, výpovědi propuštěných odsouzených, či dokonce jejich životopisy.

„Tady [patro s celami – poznámka autora] se hrajou karty většinou každý den, ale čas od času se domluví nějaká větší akce, hodně hrajeme poker, a tam hrajeme třeba o kafe, o cigára, nebo i o prachy. To se koná většinou na konci chodby, aby na nás nikdo neviděl. No ale my samozřejmě nemůžeme hrát o něco, tak si postavíme k mřížím stojku [odsouzený, který hlídá – poznámka autora] a ta nám dá signál, když se někdo blíží. Teď třeba křičí voda nebo cikno. To záleží, jak se domluvíme. Oni pak dozorcí neví, co to znamená a my máme čas to všechno uklidit.“

Odsouzení tak v praxi využívají této specifické podoby code-switching, nebo spíše code-mixing (Mazrui 1995), kdy během, na první pohled běžné situace, použijí termín (ačkoliv tento termín nemusí být neznámý – viz voda) nesoucí určitý význam, který dokáží pochopit jen příslušní aktéři. Použitý termín může mít více významů a pro pochopení jeho „tajné“ dimenze je nezbytné znát kontext a strukturu dané situace. Po dobu trvání specifické situace „přepínají“ odsouzení do módu, ve kterém nese dohodnutý termín zvláštní význam a po skončení trvání daných podmínek (situace) či při jejich přerušení přechází odsouzení zpět do standardního neutajeného jazykového módu. To znamená, že termín voda či cikno nesou význam výstrahy pouze v situacích, kdy je potřeba upozornit na blížící se nebezpečí v podobě vězeňských dozorců a význam daného termínu se váže na kontextuální podmínky a okolnosti, ve kterých je používán. Zpravidla je užívání těchto specifických, kódovaných, termínů vázáno na provádění nelegálních činností jako je hraní hazardních her, zakázané posilování,¹⁷ užívání návykových látek apod.

Tajná dimenze jazyka odsouzených spočívá v tomto případě v použití termínu nesoucího specifický význam, který plní příslušnou funkci (například výstraha) a po jeho použití se plynule přechází zpět do neutajeného módu jazyka, takže si použití specifického termínu případně „narušitel“ ani nemusí všimnout.

Pokud si tedy položíme znovu otázku, zda plní jazyk odsouzených v českých věznicích komunikativní, či kryptickou funkci, tak se přikláním k závěru, že se jedná o určitou syntézu, kdy na jedné straně opravdu v drtivé většině odsouzení komunikují na úrovni neutajeného jazyka, ale v určitých momentech dochází ke code-mixingu a odsouzení přecházejí do utajeného jazyka ve formě specifických kódů, jejichž detekování je velmi složité, protože se neustále proměňují a vyvíjí.¹⁸ Jazyk odsouzených tak představuje diferencovaný systém znaků a symbolů nesoucích více, či méně (případně vůbec) utajený význam.

9. ZÁVĚR

Na předešlých řádcích jsem se pokusil nastínit, jaké základní funkce (komunikativní, identitní, kryptickou) plní specifický jazyk odsouzených, a na ilustrativním příkladu demonstrovat, že si i přes jeho výraznou modifikaci stále zachovává ales-

¹⁷Odsouzení mají v tzv. časovém rozvrhu dne vymezen určený prostor pro posilování (zpravidla 60 až 90 minut), mimo který posilovat nesmějí. Tento zákaz je však velmi často porušován a dochází k neustálému posilování v prostoru cel.

¹⁸Utajovací funkci však nemá pouze řeč mluvená, ale například i řeč posuňková, která může být známá například jen velmi malé skupince odsouzených.

poň částečnou kryptickou funkci pojící se s fungováním věznice jako takové (zejména ve spojitosti s nelegálními aktivitami odsouzených). Na vězeňský jazyk je potřeba nahlížet jako na živý organismus, který se neustále proměňuje, vyvíjí a dokáže flexibilně reagovat na změnu prostředí. V případě vyzaření významu tajného kódu je okamžitě tento kód nahrazen kódem jiným, čímž dochází k zachování a reprodukci kryptických parametrů v jazyce odsouzených. Zároveň však považují za korektní zdůraznit, že se předložené závěry vztahují pouze na prostředí věznic, které jsem měl možnost navštívit a je dost pravděpodobné, že v jiných věznicích mohou být používány termíny odlišné, což by ale neměnilo nic na faktu, že systém utajování a kódování informací zůstává. Po obsahové stránce tedy kryptická funkce zůstává zachována, jen se mohou měnit její modifikace s ohledem na kontext daných věznic.

S tímto metodologickým omezením výzkumu pouze na jeden určitý typ věznic se však zároveň pojí možnosti budoucího rozvoje zkoumání jazyka odsouzených. Jako relevantní téma pro budoucí badatele se přímo nabízí srovnání jednotlivých typů věznic v rámci České republiky, či případně analýza jazyka odsouzených, kteří tvoří v populaci vězňených osob v České republice spíše minoritní uskupení (jednu z významných skupin představuje populace ruskojazyčných odsouzených). Stejně tak, jako je živý a neustále se vyvíjející jazyk odsouzených, tak by se měla vyvíjet také (ideálně) interdisciplinární akademická debata ohledně jeho vývoje, podob, funkcí, či případných důsledků pro praxi v českých věznicích. Vedle jazyka odsouzených se dále otevírá prostor pro obrácení pozornosti výzkumníků a výzkumnic ke zkoumání subkultury vězeňských dozorců (srovnej Lombardo 1981; Dirga 2012; Dirga 2013a; Dirga a Hasmanová Marhánková 2014; Dirga 2015), či ostatních zaměstnanců věznic s důrazem kladeným na potenciální specifika jejich mluvy a výrazových prostředků. Z hlediska vývoje zkoumání vězeňského jazyka vnímám jako možný směr budoucího zaměření interdisciplinární výzkum spojující poznatky z lingvistiky/sociolingvistiky a sociálně-vědních oborů jako je například antropologie, kriminologie, psychologie či sociologie. Spojením lingvistického rozboru jazyka a širšího popisu strukturálních a kontextuálních podmínek vězeňského prostředí je možné dosáhnout detailnějšího a komplexnějšího poznání mluvy za mřížemi českých věznic.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

BECCI, Irene (2012): *Imprisoned Religion: Transformation of Religion during and after Imprisonment in Eastern Germany*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

BLOM, Jan-Petter a GUMPERZ, John (1972): Social Meaning in Linguistic Structures: Code Switching in Northern Norway. In: Gumperz, John (ed.): *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. New York: Holt, Rinehart, and Winston, s. 407–434.

CLEMMER, Donald (1958): *The prison community*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

CREWE, Ben (2009): *The Prisoner Society: Power, Adaptation, and Social Life in an English Prison*. New York: Oxford University Press.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava (2014): Pojetí trestní sankce se zvláštním zřetelem k trestu odnětí svobody. In: Válková, Helena (ed.): *Aktuální otázky vězeňství*. Praha: Policejní akademie České republiky, s. 9–22.

DAVID, Milan (1995): K problematice mluvy vězeňské. In: *Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni 7.–9. února 1995*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 154–159.

DIRGA, Lukáš (2012): Dopad struktury vězeňského světa na jeho účastníky: opomíjený pohled vězeňských dozorců. *Cyan Sociology* 1/2012 (<http://www.cyan-sociology.cz/dopad-struktury-vezenského-sveta-na-jeho-ucastniky-opomijeny-pohled-vezenskych-dozorců/>, datum náhledu 16. 8. 2015).

DIRGA, Lukáš (2013a): Co můžou a nemůžou čeští vězeňští dozorcí. In: Večerka, Kazimír (ed.): *Prevence sociálních deviací – přání, naděje a realita*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, s. 84–92.

DIRGA, Lukáš (2013b): Trnitá cesta výzkumníka za poznáním: kvalitativní výzkum ve vězeňském prostředí. In: Pavlásek, Michal (ed.): *Etnologické studie 14: Když výzkum, tak kvalitativní – serpentinami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně a Etnologický ústav AV ČR, s. 23–30.

DIRGA, Lukáš (2015): The possible applications of the Guard's World concept in the analysis of the Czech prison system. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni*, roč. 7, č. 3, s. 115–131.

DIRGA, Lukáš a HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava (2014): Nejasné vztahy mezi: vězení očima českých dozorců. *Sociologický časopis*, roč. 50, č. 1, s. 83–105.

DIRGA, Lukáš, LOCHMANNOVÁ, Alena a JUŘÍČEK, Petr (2015): The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*, roč. 47, č. 6, s. 559–578.

DLOUHÁ, Oxana (2000): *Rusko-český odborný slovník policejně právní terminologie a kriminálního slangu*. Praha: Police History.

DRAKE, Deborah H. (2012): *Prisons, Punishment and the Pursuit of Security*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

EZZY, Douglas (2002): *Qualitative analysis*. London: Routledge.

FABRETTI, Valeria (2015): Dealing with religious differences in Italian Prisons: relationships between institutions and communities from misrecognition to mutual transformation. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, roč. 28, č. 1, s. 21–35.

FIRSTOVÁ, Jana (2014): Rizika sociální reintegrace mladistvých pachatelů – výsledky dílčího výzkumného šetření. In: Válková, Helena (ed.): *Aktuální otázky vězeňství*. Praha: Policejní akademie České republiky, s. 137–146.

FOUCAULT, Michel (1995): *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Random House.

GLEASON, Sandra E. (1978): Hustling: The “Inside” Economy of a Prison. *Federal Probation*, roč. 42, č. 2, s. 32–40.

GOFFMAN, Erving (1961): *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Doubleday Anchor.

GUILLEMIN, Marylis a GILLAM, Lynn (2004): Ethics, reflexivity, and “ethically important moments” in research. *Qualitative Inquiry*, roč. 10, č. 2, s. 261–280.

HAUGEN, Einer (1956): *Bilingualism in the Americas. A Bibliography and Research Guide*. Alabama: University Press.

HÁLA, Jaroslav a SOUDKOVÁ, Petra (2002): *Jak mluví čeští vězni: místo a úloha vězeňského argotu*. Praha: Vězeňská služba České republiky.

- CHARMAZ, Kathy (2006): *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: Sage Publications.
- INCIARDI, James A. (1994): *Trestní spravedlnost*. Praha: Victoria Publishing.
- INNES, Chris (2015): *Healing Corrections: The Future of Imprisonment*. New Hampshire: The University Press of New England.
- JONES, Richard S. a SCHMIDT, Thomas J. (2000): *Doing Time: Prison Experience and Identity Among First-Time Inmates*. Stamford: Emerald Group Publishing Limited.
- KAMIŠ, Karel (1989): Argotický sociolekt abuzorů na pozadí drogové scény. In: *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu*. Plzeň: Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, s. 407–422.
- LIEBLING, Alison (1999): Doing Research in Prison: Breaking the Silence? *Theoretical Criminology*, roč. 3, č. 2, s. 147–173.
- LOMBARDO, Lucien X. (1981): *Guards Imprisoned – Correctional Officers at Work*. New York: Elsevier Science Ltd.
- MAREŠOVÁ, Alena (2014): Charakteristika věznic – nezbytná součást poznatků z penologického výzkumu. *Kriminalistika*, roč. 2, č. 1, s. 128–138.
- MAREŠOVÁ, Alena (2015): Mění se nám v běhu času skladba mladistvých vězňů? In: Jůzl, Miloslav (ed.): *Epistemologická východiska penitenciární vědy*. Brno: Institut mezioborových studií, s. 134–140.
- MAZRUI, Alamin M. (1995): Slang and code switching: the case of Sheng in Kenya. *Afrikanistische Arbeitspapiere*, roč. 42, č. 1, s. 168–179.
- NAYLOR, Bronwyn (2015): Researching Human Rights in Prisons. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, roč. 4, č. 1, s. 79–95.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina (2006a): *Sputaná Rozkoš: (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina (2006b): Etnografický výzkum ve vězení. In: *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 1–12.
- NILEP, Chad (2006): “Code Switching” in Sociocultural Linguistics. *Colorado Research in Linguistics*, roč. 19, č. 1, s. 1–22.
- OBERPFALCER, František (1934): Argot a slangy. In: *Československá vlastivěda III*. Praha: Sfinx, s. 311–375.
- RADKOVÁ, Lucie (2012): *Jak se mluví za zdmi českých věznic*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava (2014): Rizikové chování ve věznicích. In: Válková, Helena (ed.): *Aktuální otázky vězeňství*. Praha: Policejní akademie České republiky, s. 63–72.
- SAPIR, Edward (1921): *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace.
- SCHEINOST, Miroslav (2014): Věžňové a sankční politika – jak to vidí oni. In: Válková, Helena (ed.): *Aktuální otázky vězeňství*. Praha: Policejní akademie České republiky, s. 177–188.
- SOCHŮREK, Jan (2011): Je vězení trestem nebo speciální sociální službou? In: *ÉTOS – Etika v pedagogice a sociální práci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, s. 85–92.
- SUK, Jaroslav (1993): *Několik slangových slovníků*. Praha: Inverze.
- SYKES, Gresham M. (1966): *Society of Captives: A Study of Maximum Security Prison*. New York: Random House.

UGELVIK, Thomas (2014): *Power and Resistance in Prison: Doing Time, Doing Freedom*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

UHER, František (1989): Nová modifikace argotu? K charakteristice výrazů z oblasti narkomanie. In: *Sborník přednášek z IV. konference o slangu a argotu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 393–406.

VAN ZYL SMITH, Kirk (2010): Regulation of Prison Conditions. In: Tonry, Michael (ed.): *Crime and Justice: A Review of Research 39*. Chicago: University of Chicago Press, s. 503–563.

WACQUANT, Loïc (2002): The Curious Eclipse of Prison Ethnography in the Age of Mass Incarceration. *Ethnography*, roč. 3, č. 4, s. 371–397.

WALDRAM, James B. (2009): Challenges of Prison Ethnography. *Anthropology News*, roč. 50, č. 1, s. 4–5.

WITTENBERG, Peter (1996): Language and Communication in Prison. *Federal Probation*, roč. 60, č. 4, s. 45–50.

ZIMBARDO, Philip (2005): *Moc a zlo: sociálně psychologický pohled na svět*. Prague: Moraviapress.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Vězeňská služba České republiky: <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta>, 11. 8. 2015.

SUMMARY

Prisons (not only in the Czech Republic) are characterized by constant communication between the prisoners, prison guards, and other prison staff. Especially in the case of the prisoner population, language is one of the most basic factors that constitutes the grounds of the group as a whole. Language plays an important role in the prison environment and thus analyzing the forms, importance, and functions of language in this special social world is relevant not only for linguistics or sociolinguistics, but also for other social sciences. This study focuses on the topic of the changing functions of prison language used by inmates in Czech prisons. The main aim of this paper is to analyze the cryptic function of inmates' language.

This study is based on ethnographic research conducted in Czech male prisons from January 2014 to August 2014. The data for analysis were collected from qualitative interviews with selected participants in the prison environment; observations carried out inside the prisons; and from analysis of documents related to the Czech Prison Service. Qualitative methods were used in order to gain a more detailed and in-depth understanding of the prison system from the perspective of the participants, who offer their day-to-day experience of prison life.

Academic debate about the functions of language used by inmates in Czech prisons is currently focused primarily on whether or not it fulfills a cryptic function. Most Czech scientists argue that the language of inmates in Czech prisons gradually lost its cryptic function and its current, primary function is only communication. Through this research, I have found that although the language of prisoners in Czech prisons has indeed lost some of its cryptic function (in comparison with historical periods of the Czech prison system), the cryptic function of prisoners' language has not disappeared completely (other functions of language in Czech prisons are communication and a source of individual/group identity). The cryptic function survives in the language of inmates in Czech prisons in the form of specific secret coding, code-mixing and code-switching.

The cryptic aspects of prison language also create a "security mechanism" used by inmates during prohibited/illegal activities (such as gambling and prohibited body build-

ing). For example, when inmates participate in prohibited activities (at the end of the cell corridor), a “watchman” will stand at the front of the cell corridor, ready to give a prearranged secret signal (in the case of a potential threat – e.g. prison guards entering the cell corridor etc.) that is known only by members of a particular language community. After some time, these specific secret signals are divulged and lose their secretive aspect. For the purpose of reproducing this secret language, new secret codes are made up to replace old ones. Thus, the language of inmates in Czech prisons must be perceived and analyzed as a living and constantly evolving system with its own set of secret signs.

It also opens up a space for academic interdisciplinary debate over the forms, functions and potential consequences of changing prison language for everyday practice in Czech prisons. In the Czech context, this sphere of social science is still largely underdeveloped. I also see the analysis of prison language as a possible space for interdisciplinary research based on linguistics, sociolinguistics and classical social sciences such as sociology, anthropology, psychology, criminology, penology and others. This kind of research could be an effective method for connecting specific linguistic aspects of prison language with the broader social structure (or social phenomena) of prisons.